dráma

PÁLYI ANDRÁS

*Gyertyák Leninnek**

Dráma két részben

„Lenin új példáját mutatta a merész, magányos és önzetlen pályafutásnak.
Az életébe került. Nem ne-vet többé."

Emil Ludwig

Ez a darab lényegileg monodráma (Lenin mellett a Másik Szereplőnek csak epizód jellegű szerepe van); nem is annyira kamaraszínpad-ra, mint inkább stúdiószínház számára készült, melyben lehetőleg egy síkban található a szín-pad és a nézőtér, sőt a nézők két, esetleg három oldalról veszik körül a színpadot, azaz - szabatosabban szólva - a színteret. A dráma, aminek ezúttal egyetlen színészben kell megtestesülnie, már a nézők bevonásával, testi közelségükben zajlik le.

A színésztől tehát igen koncentrált munkát kíván a dráma megjelenítése, végsőkig felfokozott érzelmi feszítettséget; mondhatnánk, minden azon múlik, hogy a színész valóban fel tudja-e áldozni önmagát, s hogy ez a hic et nunc „elégés" milyen intenzitással jut el a nézőhöz, azaz mennyire hiteles.

A darab Lenin emlékének íródott, s így bizonyos értelemben „legenda", szélsőséges, az- az drámai, tragikus felfokozása a lenini „áldozatnak". Minden áldozatot megvető, nagy önfeláldozásnak kell megjelennie a Lenint alakító színészben, éspedig azáltal, hogy a Lenin életét betöltő kis és nagy ügyek szövegi megelevenítése a lassú biológiai elemésztődés szinte nyers drámájával ütközik meg.

Ez adhat az előadás egy-egy pillanatának katartikus mélységet: a pusztító önfeláldozásban - a pusztulás megvetése által - egy új, mondhatnánk, „örök" Lenin születik. A hét-köznapi Leninből a történelmi hős, aki egy-úttal számunkra is jelzi hétköznapi nagyságunk lehetőségét: nagyságra törésünk elvetésében.

A dráma legenda jellege indokolja Lenin szövegeinek (és néhány más forrásból vett szövegrészletnek) szabad - azaz a dráma törvényeinek megfelelő - kezelését, s e legenda jelleget erősítik a műben előforduló - szándékos - anakronizmusok is, melyek szintén nem önkényesek, hanem a dráma törvényeiből következnek.

A nézőtéri bejáratnál a sarokban egy kopott, kevéssé ismert (vagy a legismertebb?) Lenin-kép lóg a falon. Alatta a földön kis bádogtálca, benne különböző nagyságú gyertyák, gyertyacsonkok égnek.

A díszlet igen egyszerű, elvont. Néhány meglehetősen közömbös színű, tömbszerű mér-tani idom, melyek az előadás folyamán az íróasztal, szék, szónoki emelvény, betegágy, ravatal stb. szerepét töltik majd be.

ELSŐ FELVONÁS

A szín kivilágosodik. LENIN az íróasztal sarkának támaszkodik, kedves mosollyal. Nem, Voroncova elvtársnő, magát nem hibáz-tatom. Egyet azonban tegyen meg: azért a pénzért, amit gyertyára fecsérel, inkább vegyen valamit a gyereknek. Neki jobban kell táplálkoznia. A gyereknek, érti?

Elgondolkozva:

Igen, ők már jobban fognak élni, mint mi. *Hirtelen, szenvedéllyel:*

Es mégsem irigylem őket.

Közben előrelépett néhány lépést, talán úgy, mint aki az ajtóhoz kíséri a vendéget. Fényváltás.

LENIN megfordul, szembe az íróasztallal. Az íróasztal erős megvilágításban, LENIN homályban.

Erős váltás a színész természetes maszkjában. Amennyiben a színész az ismert Lenin-fényképek szerint van maszkírozva, szakállal stb. (ami nem szükségszerű), ezen a maszkon nem változtat, legfeljebb - minimális mértékben az öltözetén. De feltűnően fiatalabb lesz: a gimnazista, illetve egyetemista LENIN-t - azaz Uljanovot - látjuk. (Ne törekedjünk a tökéletes illúzióra, csupán a jelentős életkori eltérés érzékeltetésére!)

Az alábbi játék következik:

LENIN, kezében esetleg egy korhű kalappal (vagy más jellegzetes tárggyal, ruhadarabbal) mintegy belép az igazgatósági (később rektori stb.) szobába. A továbbiakban az itt leírt játék még háromszor ismétlődik.

Mélyen meghajol, bemutatkozik.

Vlagyimir Uljanov, a Szimbirszki Gimnázium nyolcadik osztályú tanulója.

Vár, majd alázattal:

Mivel érettségi vizsgát kívánok tenni, alázatos tisztelettel kérem a Méltóságos Igazgató Urat, hogy erre engedélyt adni szíveskedjék.

Pillanatot vár.

Köszönöm.

Meghajol, távozik, azaz egy-két lépést hátralép. Ismét belép, még alázatosabban:

Vlagyimir Uljanov, a Szimbirszki Gimnázium végzett növendéke.

Vár.

Mivel szeretném, ha módom nyílna tanulmányaim folytatására, alázatos tisztelettel kérem a Miniszter Úr őnagyméltóságát, hogy a Császári Kazányi Egyetem jogi fakultására való felvételemet engedélyezni szíveskedjék.

Vár.

Köszönöm.

Meghajol, távozik.

Ismét belép, földig hajol, önmaga teljes megalázásával.

Vlagyimir Uljanov, a Császári Kazányi Egyetem joghallgatója.

Vár.

Létfenntartásomhoz és családom támogatásához elengedhetetlen szükségem van magasabb képzettségre, s mivel ezt Oroszországban megszerezni nem áll módomban, alázatos tiszte-lettel kérem a Belügyminiszter Úr Őexcellenciáját, engedélyezze, hogy valamely külföldi egyetemre való beiratkozás céljából külföldre utazzam.

Vár.

Köszönöm.

Meghajol, távozik.

Ismét belép, karikaturisztikusan felfokozott alázattal:

Vlagyimir Uljanov ügyvédjelölt.

Vár, majd erősen túljátszott alázatossággal: ez már gúny.

Miután a Szamáriai Kerületi Bíróság Közgyűlése 1892. január 3o-i határozatával felvett az ügyvédjelölti lajstromba, a bíróságtól ügy-védi gyakorlat folytatására szóló jogosítvány kiadását kértem. Minthogy a Szamáriai Kerületi Bíróság személyemre vonatkozó adatok hiányában vonakodik kérésemre határozott választ adni, alázatosan kérem Igazgató Úr Őméltóságát, közölje a Szamáriai Kerületi Bíróság elnökével, hogy a rendőrségi ügy-osztály nem támaszt akadályt a tekintetben, hogy ügyvédi gyakorlat folytatására szóló jogosítványom megkapjam.

Vár.

Köszönöm.

Kis szünet.

Majd diákosan eldobja a kalapját (vagy valamely más ruhadarabját); s a fénybe veti magát, vidáman elhelyezkedik az egyik megfelelő idomon, mint aki vonatban ül, néz ki a vonatablakon.

* A felszabadulás 25. és Lenin születésének 100. évfordulójára a KISZ, a Magyar Írók Szövetsége és a Művelődésügyi Minisztérium által kiírt irodalmi pályázaton 3. díjat nyert mű.

A természet itt pompás. Egész idő alatt gyönyörködöm benne. Mihelyt a német állomást, ahonnan írtam neked, elhagytuk, megkezdődtek az Alpok, *egymást* követték a tavak, és lehetetlen volt elszakadnom a vasúti kocsi ablakából.

Beethoven Appassionata szonátájának né-hány jellegzetes taktusa hallatszik az „Allegro ma non troppo" tételből. Az ifjú LE-NIN arcán valóságos elragadtatás.

Beethoven Appassionata szonátáját hallgatom.

Nem túl jelentős fényváltás.

LENIN feláll, lassan, sétálva lép. Mintha a Néva-parton sétálna.

Tudod, Nágyuska, Alekszandr részt vett a III. Sándor elleni merényletben, és még nagy-korú sem volt, amikor a cári hóhérok végeztek vele.

Keserűen harsányan felnevet.

Aztán magam is a pétervári börtönbe kerültem.

Fényváltás. Komor, sötétes világítás. A börtön.

A sötétből mintegy kivilágít szemének csillogása. Lassan felemelkedik, az anyjához beszél. Drága anyuskám, most Selgunovot olvasom újra, és nagy érdeklődéssel. Es foglalkozom Tugan-Baranovszkijjal: alapos elemzést ad, de a végén a sémák annyira zavarosak, hogy az igazat megvallva, nem értem őket. Tudja, meg kellene majd szerezni A tőke második kötetét. Fehérneműt, anyuskám? Vánkoshuzatokat és törülközőt kérnék.

Élelmiszert kaptam most magától, és éppen tegnap másvalaki is hozott mindenféle enni-valót, ilyenformán hát komoly készletek gyűl-nek össze nálam:

Gondtalan nevetéssel:

Például nyugodtan nyithatnék teaüzletet is!

Tréfás komolysággal:

De azt, gondolom, nem engedélyeznék, mert az itteni kantinnal való konkurrenciában kétségtelenül enyém lenne a győzelem.

Búcsúzom, anyuskám.

Igen, anyuskám.

A közönséges faceruzák használata itt kényelmetlen: késes tartása tilos. A fegyőrt kell megkérni, hogy a ceruzát kihegyezze, az pedig nem túlságosan szívesen és nem minden huzavona nélkül hajtja végre az ilyen megbízásokat.

Kis szünet.

Búcsúzom, drága anyuskám.

Fényváltás. Világosabb, de szegényes hatást keltő megvilágítás.

LENIN az íróasztalhoz ül, esetleg egy rossz petróleumlámpát tesz az asztalra, papírt vesz elő.

Kezében toll, gondolkodik, mit írjon, át-engedi magát az emlékezésnek.

A nyugat-szibériai útvonalon, amelyen most végigjöttem, meglepően egyhangú a táj: kopár és kietlen sztyeppe. Hó és jég - és ez így megy három napon át.

Feláll, az íróasztal-tömb mögött sétál,

Folyton töröm a fejemet, hogyan lehetne a moszkvai könyvtárat igénybe venni... *Huncut kacsintással.*

És természetesen vadászok.

Leül, mesél, mintegy valakihez.

Fogom a puskát és kószálok az erdőben és a mezőkön. Többnyire Prominszkijjel együtt megyünk. Magammal viszem házigazdám kutyáját. Rászoktattam, hogy velem jöjjön, van-nak bizonyos vadászképességei. Igaz, nem túl nagyok. Egyébként szereztem egy kutyát magamnak is, itteni ismerősömtől egy kutyakölyköt. Csak azt nem tudom, jó kutya lesz-e belőle, lesz-c szimatja. Ezt én nem tudom fel-ismerni, és „Pegazusom" származásából nem lehet egészen határozott véleményt alkotni tulajdonságairól.

Elhallgat. elgondolkozik. Kis szünet. Felemeli az asztalról a megkezdett levelet, beleolvas, befejezi.

Magamról tulajdonképpen nincs is mit írnom. A leveleim azért is rövidek, mert az élet túlságosan egyhangú; a külső körülményeket mind leírtam már .. .

Félbeszakad a levélírás, LENIN felemeli a tekintetét, mintha valaki belépett volna hozzá. (Ezek a „mintha"-instrukciók azonban valóban csak jelzésszerűek; a színész-nek szólnak és nem a közönségnek. Azaz a színészi játékban közel sem kell egyértelműeknek lenniük. A néző inkább csak sejtse az utalást: az, egyes szituációk kapcsolatát ugyanis mélyebben kell megteremteni. Ezúttal például a szibériai élet erdőt-mezőt, vadászatot idéző nyugalmában egyszerre valahol mélyen megjelenik, az Oroszországban hagyott cselekvési kényszer. LENIN a következő jelenetben mind jobban átforrósodik. Ismét ugyanaz a láz ég a szemében, amit fentebb, a börtön jelenet előtt már felfedezhettünk. Feláll, először kedvesen, szinte didaktikusan.

Miért vagy olyan szomorú, Dimitrij Danilovics? Micsoda? A hatóság úgy határozott, hogy az egész kárt, amit az erdei tűz okozott, neked kell viselned? Hisz koldusbotra jutsz! Figyelj ide, Dimitrij Danilovics. Nem te okoztad a kárt. Bírói ítélet nélkül nincs joguk dönteni ebben az ügyben. Készítek neked *egy* írást, azt beviszed a városba a főerdészhez.

Egyre több tűzzel:

És ha nem veszi el tőled az írást, leteszed az asztalra. És ha ledobja a földre azt az írást, te majd fölveszed. És ha elkerget, akkor bedobod azt az írást a postaszekrénybe. Figyelj ide, Dimitrij Danilovics. Ha a hatóság postán kapja meg az írást, bajos lesz letagadnia.

Megkönnyebbül, hátralép; majd kis szünet után másik irányba szólva:

Nos, hogy áll a dolog, Dimitrij Danilovics? De hát hol az írás? Bevitted a városba? Nem?

Nem vihetted ...

A feleséged eldugta ...

Határozottan, keményen.

Figyelj ide, Dimitrij Danilovics. Nem szabad az embernek hagynia magát. Meg kell tanulnunk védekezni. Gyere le hozzám holnap reggel. Készítek egy új írást, aláírod, és azután magam teszem postára.

A fenti jelenet erős érzelmi átélést köve-tel, olyan intenzitással, hogy azt fizikai ki-merültség kövesse.

Fáradt mozdulattal elteszi a petróleumlámpát, a tollat, a papírt, igazít a ruháján: vége a szibériai jelenetnek.

Feláll, megfontoltan.

Mi a teendő? Ez a kérdés az utóbbi időben különösen sokat foglalkoztat. Nem arról van szó, hogy utat válasszunk, ezen már túl vagyunk, hanem arról, hogy milyen gyakorlati lépéseket kell tennünk az ismert úton és hogyan tegyük meg azokat. A gyakorlati munkáról van szó.

Fellép az emelvényre, fojtott de átfűtött hangon. Mélyen előrehajol.

Thornton gyári munkások és munkásnők! Ezeknek a napoknak mindannyiunk számára emlékezeteseknek kell lenniük ... A szövők, azáltal, hogy egyesült erővel ellenállást tanúsítottak a munkáltatók fokozódó nyomásával szemben, bebizonyították, hogy a nehéz percekben vannak közöttünk olyan emberek, akik ki tudnak állni közös munkásérdekeinkért, hogy erényes munkáltatóinknak nem sikerült még bennünket véglegesen feneketlen bugyellárisuk nyomorúságos rabszolgáivá változtatniuk.

Erőteljesebben.

Rajta hát, elvtársak, vigyük keresztül szívósan és hajthatatlanul szándékunkat, követeléseink elismerését:

Átforrósodik a hangja, többé nem uralkodhat már magán. Kiegyenesedik, ismét szónoki pózban és megemelt hangon:

A szövők bérének felemelését!

A bér előzetes megállapítását!

A bércsalás felszámolását!

A munkaidő előnyös beosztását!

A levonások megindoklását!

Az 1891-es lakbérek fenntartását!

Elhallgat, szétnéz, hirtelen észbe kap: pillanatra megkeményedik az arca, várja, hogy letartóztassák.

Ostobaság! Esztelenség lenne tovább maradnom.

Majdnem teljesen eltűnik a kulisszák mögött, igen nyugodt. Sapkát húz, változtat az öltözetén, felhajtja a gallérját, úgy jön vissza. Majd gyors mozdulattal belép az egyik tömb mögé. De már fel is lélegzik, gúnyosan felnevet.

No de még ilyen vén szamarakat!

Lassú fényváltás: nem jelentős, talán nem ás több, mint az egyik reflektort egy ugyan-olyan erősségű és jellegű másik reflektor váltja fel.

LENIN nyugodtan leveszi azokat a ruha-darabokat, amelyekkel álcázta magát. Ismét leül a székre (a megfelelő tömbre), mintha beszélgetne valakivel.

Az emigráció *és a* civakodás persze nem választható el egymástól.

Bölcsen:

De a civódás nem számít. Meggyőződésem,

hogy a pártnak most egy szabályos időközben megjelenő politikai lapra, a bomlás és a csüggedés ellen keményen harcoló pártlapra, politikai újságra van szüksége.

Egy gesztussal túllép a szituáción, az asztalnál áll.

Kedves Gorkij, megkapta-e a „Proletarij"-t? Milyen szándékai vannak vele kapcsolatban?

Leül az asztalhoz, erősen töprengve, gyötrődve.

Cikkét pedig át kell dolgoznia, Alekszej Makszimovics, ha meg akarja akadályozni a szakadást és segíteni akar az új viszály lokalizálásában. Mindazt, ami ha csak közvetve is, kapcsolatban van Bogdanov filozófiájával, máshová kell vinnie. Hála istennek, van hová írnia a „Prolctarij"-on kívül is.

Új lélegzettel:

Kedves Alekszej Makszimovics és Marija Fjedorovna, roppant csábító a meghívásuk, hogy utazzunk le Capriba! Olyan szépen kiszínezték, hogy istenuccse, fogom magam, máris indulok, s megpróbálom magammal vinni feleségemet is.

Előrelép néhány lépést, komolyan, sőt eleinte szinte szigorúan.

A tervei nagyon érdekesek, és szívesen mennék. De ön is megértheti, kedves Alekszej Makszimovics, hogy nem hagyhatok cserben egy pártügyet. Egy-két hónap vagy valamivel hosszabb idő alatt megszervezzük a dolgot, és akkor könnyen szabaddá teszem magam.

Ismét lép egy lépést, mentegetőzve. Szerettünk volna ma elutazni önhöz, de kiderült, hogy az utazást el kell halasztanunk legalább egy, de lehet, hogy két-három héttel.

Ismét egy lépés, lágyan.

Ön nyilván jó hangulatban van, helyesen gondolkodik és normális életet folytat. Abból gondolom, hogy kecskét tart, és ez tény.

Keményen:

Nem utazhatom.

Ismét egy lépés, fokozódó belső ridegséggel.

Utazásunk még egyre húzódik. Most az a fő akadály, hogy nincsenek híreink Brüsszelből. Márpedig Brüsszelt nem lehet elmulasztani.

Ismét egy lépés, már egész a nézőknél áll. fagyosan.

Nem tudom, érdemes-e leutaznom Capri szigetére önhöz, kedves Gorkij. Minek izgassuk feleslegesen magunkat? „Hosszú búcsúzkodás!" De veszekedés nélkül úgysem úsznánk meg.

Váratlanul, határozottan:

Kedves Alekszej Makszimovics, elhatároztam, hogy utazom. Nem vagyok makacs. *Tagoltan:* De filozófiáról nem beszélek.

Mint aki nagy döntésen esett át, megfordul, határozott, nyugodt léptekkel vissza-megy előző helyére. Fényváltás. Olasz verőfény.

Üdvözlöm, Alekszej Makszimovics.

Látom, itt van már Bazarov, Bogdanov, Lunacsarszkij

Épp a sűrűjébe jöttem!

Nagy önfegyelemmel.

Kíséreljük meg, elvtársak, hogy szót értsünk. Egyesítsük anyagi eszközeinket és erőinket, s dolgozzuk ki a forradalom bolsevik történetét, hogy szembeállítsuk a forradalom likvidátor mensevik történetével.

Elutasítják?

Én ajánlatot tettem elvtársak, és önök? *Most már támad.*

Önök nem akarnak a bolsevizmus közös *ügyé*vel foglalkozni; önök fontosabbnak tartják saját külön filozófiájuk propagálását! Önök, otzovisták és „istenépítők" bemagolták néhány bolsevik kifejezés és jelszó foszlányait, de megérteni jóformán semmit sem értettek meg belőlük!

Itt, Capri szigetén kijelentem, hogy semmiképpen sem értek egyet filozófiai nézeteikkel. A viszontlátásra, elvtársak.

Maró gúnnyal, távolabbról.

Hát isten önökkel, elvtársak.

Fényváltás.

Az olasz verőfény helyett ismét a berni szín világítása.

LENIN visszajön néhány lépést, leül. Nagyon koncentrált, higgadt és józan érve-lés következik.

Úgy hiszem, Oroszország proletariátusát rövidesen a történelmileg kialakult különleges viszonyok bizonyos, lehet, hogy rövid időre az egész világ forradalmi proletariátusának élharcosává teszik. Oroszország - paraszti ország. Oroszországban nem győzhet azonnal a szocializmus. De az ország paraszti jellege, tekintettel a nemesi földbirtokosok kezében maradt hatalmas földterületekre, óriási lendületet adhat az oroszországi burzsoá-demokratikus forradalomnak ...

Felugrik.

Micsoda? Oroszországban forradalom?

Lázasan.

Elvtársak, kitört a forradalom!

A szónoki emelvényre lép.

Die erste Etappe der ersten Revolution. Nicht die letzte Revolution, nicht die letzte Etappe. *Új lélegzettel:*

A világ három nap alatt megváltozott.

Elvtársak!

Az 1905-ös forradalom felásta a talajt, megmutatta az összes osztályokat és pártokat, leleplezte és elszigetelte II. Miklóst és társait.

Elvtársak!

A jelenlegi forradalomban együttműködött az angol-francia finánctőke, az orosz burzsoázia és a földesúri-tőkés osztály, a forradalmi proletariátus, és a hadsereg forradalmi része!

Elvtársak!

Oroszország három alapvető követelése ma:

Béke, kenyér, szabadság!

Az új kormány képtelen teljesíteni ezeket! Az új kormány folytatja a háborút!

Lelép az emelvényről, megáll, magának összegezi:

A legfontosabb, hogy mielőbb hazajussak Oroszországba.

Minden nap drága.

Át lehetne repülni repülőgépen!

A most következő játék főleg mimikus elemekre épül. A színésznek (természetesen attól függően, hogy milyen pantomimikus képzettsége illetve hajlama van) pontosan meg-szerkesztett gesztus- és mozdulatkompozíciót kell felépítenie, melynek lényege, hogy mozdulatai mind fokozottabban a bezártság illúzióját keltsék. Segítségére lehetnek ebben a színen levő díszlettárgyak, melyek-be esetleg beleütközik, vagy amelyek akadályozzák a mozgásban. Nem szabad azonban, hogy bármiféle tárgyi akadályt eme-jen maga köré: nem falakat húz, hanem a láthatatlanul körülötte húzódó falak közül akar kitörni. A mimikát ezért a tárgyaknál talán jobban segíthetik a fényhatások.

A fény tompul.

LENIN nyugodtan, valakihez:

Az ön terve elfogadhatatlan. Anglia sohasem fog engem átengedni, inkább internál. Miljukov rá akar szedni bennünket.

Néhány pillanatra úgy tűnik, ismét vissza-tér az előbbi fényhatás.

LENIN nem reagál a fényre. Mint aki most jön rá a megoldásra, a felismerés lázával.

Ide figyeljen. Az egyetlen remény: küldjenek valakit Petrográdba. A munkásküldöttek szovjetje intézze el az internált németre való kicserélésünket.

És már lép is, de az első lépés után falba ütközik. A fény erősen komorul. Visszafordul, némileg más irányba beszél, másvalakihez:

A berlini engedélyt nem fogadhatom el. *Vagy* a svájci kormány kap egy vagont Koppenhágáig, vagy az orosz kormány megállapodik az összes emigránsoknak az internált németek el-lenében való kicserélésében.

Leül, idegesen körbejár a tekintete. Felugrik, odalép az egyik nézőhöz. Lázasan. Anglia és Franciaország semmi pénzért sem enged bolsevikokat Oroszországba. Ezt világosan kell látnunk!

Valamire ráteszi a kezét.

Ez itt Svájc.

Lassan leereszkedik, leül, lehetőleg egész a nézők közelében. Ha pódium-színpad van, esetleg annak a szélére. Megtörten, de visszafogva érzelmeit.

Attól tartok, hogy nem sikerül egyhamar kijutnunk ebből az átkozott Svájcból.

Arcát kezébe temeti. Kis szünet. Hirtelen felkapja a fejét, az ajtó felé tekint, felugrik. Vár. Majd csalódottan visszatér az asztalához.

Érthetetlen ez a huzavona! Küldjenek már valakit Finnországba vagy Petrográdba, hogy megállapodjon Csheidzével, amennyire ez lehetséges!

Összeszedi magát, jön előre.

Egészen magamon kívül vagyok, hogy nem utazhatom Skandináviába!! Sohasem bocsátom meg magamnak, hogy nem kockáztattam meg a hazatérést 1915-ben!

Tompa, komor világítás. LENIN teljesen kilépett a fényből, mely most talán vala-

melyik távolabbi idomra esik. LENIN - a mozdulataival „falat húzva" végigoson a fal mellett a sötétben. Megáll, hallgatózik. Kezét egy másik - képzeletbeli - kézre helyezi. Suttogva.

Írtam annak a barátomnak, akitől e tekintet-ben segítséget remélhetek, s most várom a választ. Ha arról van szó, azt hiszem, kül-földi útlevelet - Oroszországba való beutazásra - sikerül majd szereznünk.

Visszahökken. Pillanatnyi szünet, visszahúzódik, erős öniróniával felnevet.

Gyerekség!

Józanul, hangosan, szembe nézve a nézők-kel.

Ez most nem megoldás.

Sietős léptekkel visszamegy az asztalhoz. Fény az asztalra. LENIN az asztalra csap, mintha ott újság vagy levél lenne. Őszinte örömmel:

Ez az! Barátunk, Ludendorff tábornok mindent elintéz!

Majd megsemmisítő gúnnyal:

Hiszen pompás dolgot eszelt ki! Úgy gondolja, hogy be kell oltani a pacifizmus bacilusát az ellenségbe. Érintkezést keres Bernben az őrült orosz szektariánusokkal! Figyeljetek. Királyi porosz tábornokok lélektannal kezdenek foglalkozni!

Nevet a szemével meg a fogával.

Ebből csak kikerekedik valami nekünk, orosz forradalmároknak. Tárgyalunk. Megvannak a feltételeink.

Nyugodtan; bár a belső izgalom nem csökken benne. csupán reményteljesebb lesz.

És mielőtt beszállunk a német vasúti kocsiba, levélben tudatjuk a svájci munkásokkal, mi a teendő, mit remélhetnek.

Talán a titkárnőnek:

Írja, diktálom.

Grimm nemzeti tanácsosnak.

Pártunk elhatározta, hogy feltétel nélkül elfogadja az orosz emigránsoknak Németországon át való utazására vonatkozó ajánlatot és azonnal megszervezi ezt az utazást.

Felsóhajt.

Csak már Koppenhágában lennénk!

Keményen:

Átkelünk a jégen is!

Odalép a közönséghez:

És átkeltünk a jégen is.

Felsóhajt.

Nyugodtan, meggyőződéssel, továbbra is a közönséghez:

Elvtársak! A munkások és a parasztok forradalma, melynek szükségességét a bolsevikok mindig hangoztatták, végbement.

Ismert, határozott lépteivel az emelvényre lép. Fényváltás. Egy fénycsóva világít csak, minden más sötétben van, csak LENIN alakját látjuk. Higgadt, tisztán artikulál. ügyel a mondatok pontos logikájára.

Elvtársak!

Az október 25-i forradalom megmutatta a proletariátus rendkívüli politikai érettségét, a proletariátus bebizonyította, hogy képes keményen szembeszállni a burzsoáziával. D a szocializmus teljes győzelméhez óriási szervezettségre van szükség, amelyet az a tudat hat át, hogy a proletariátusnak uralkodó osztállyá kell lennie. A proletariátusra a rendszer szocialista átalakításának feladata vár, hiszen a mindenféle középutas megoldások, bármilyen könnyű is mellettük érveket felsorakoztatni. semmit sem érnek. Az imperializmus és a kapitalizmus elleni gigászi harcunkban nincs helye a félmegoldásoknak.

Győzni vagy legyőzetni - ez a kérdés.

LENIN lelép az emelvényről.

Ebben a pillanatban - egészen halvány fény dereng körülötte - a sötétből rövid kabátban, táskával a kezében egy nő lép elő. Fiatal. sápadt, sovány, egzaltált alak, zavarodott tűz a szemében. Hirtelen pisztolyt ránt elő és elsüti. LENIN összecsuklik.

A szín kivilágosodik. LENIN ott fekszik a szín közepén élettelenül.

A MÁSIK SZEREPLŐ, aki a merényletet elkövette, ezalatt egy pillanatra eltűnik, vagy a nyílt szinen (a sötétben, illetve félhomályban) eldobja a táskáját, néhány lényegi hatást keltő változtatást eszközöl öltözetén, természetes maszkja döntően megváltozik. „Egyszerű" munkásasszonyként beront a színre, odaugrik a földön fekvő LENIN-

Közben:

Megölték! Megölték Lenint!

Megragadja a pulzusát, a szín elsötétedik. vége az első felvonásnak.

MÁSODIK FELVONÁS

Még mielőtt a szín kivilágosodik, újra Beethoven Appassionatáját halljuk, ismét az első „Allegro ma non troppo" tétel egy drámai részletét, mely a legdrámaibb ponton félbeszakad. Ekkor világosodik ki a szín, LENIN felugrik.

Nem hallgathatok zenét! Ezt a zenét! Hat az idegeimre. Ilyenkor szeretnék kedves butaságokat mondani, és megsimogatnám azoknak az embereknek a fejét, akik a szennyes pokolban élve ilyen szépségeket tudtak alkotni.

Összeszorul a torka, keserűen.

Pedig ma senkinek a fejét sem lehet megcirógatni! Leharapnák az ember kezét.

Egy percre szinte fellázad önmaga ellen. Ütni kell! Ütni kell a fejeket, irgalmatlanul ütni, holott mi ellenzünk minden emberellenes erőszakot.

De már érti is az ellentmondást.

Pokolian nehéz a dolgunk!

Hirtelen megfordul, örömmel.

Maga az, Clara? Kérem foglaljon helyet.

Ó. ne nyugtalankodjon, nem történt semmi különös…

Csak a karomon sérültem meg.

Kedves Clara, figyeljen csak rám.

Hangsúllyal:

A világforradalom első hulláma elvonult. A második még nem emelkedett föl. Most jön a nehezebb feladat.

Oldottabban:

Veszélyes volna, ha illúziókban ringatnánk magunkat. De vajon a tények leszögezése és figyelembevétele azt jelenti-e, hogy tétlenek vagyunk, vagyis lemondunk?

Lázasan.

Semmi esetre sem! Tanulni, tanulni, tanulni! Cselekedni, cselekedni, cselekedni! Mi a teendő és hol kezdjük?

Vár.

Először is:

Senki sem ehet kalácsot, amíg nincs mindenkinek kenyere! A vöröskatonák mezítláb, rongyosan és éhesen harcolnak, több százezer van köztük, akin nincs meleg ruha, és aki nem tud jóllakni, még kenyérrel sem.

Kis szünet.

LENIN hosszasan néz, egy irányba, mintha szemügyre venne valakit s elgondolkozna.

Fanyalgásnak álcázott gúnnyal.

Mit gondolnak ezek az emberek, ha látják, hogy ön, komisszár elvtárs, igy parádézik köztük? A vöröskatonák közt!

Fényváltás.

Föllép az emelvényre.

Odaadással.

Katonák!

A béke ügye a ti kezetekben van! Éberség. kitartás, erély, és a béke ügye győzni fog!

Lelép az emelvényről, kit biccentés, meghatározott irányba néz.

Antonov elvtárs, szívből üdvözlöm erélyes akcióit. Helyeslem, hogy nem tanúsít engedékenységet a helyi megalkuvókkal szemben. Helyeslem a milliomos szabotőrök letartóztatását. Azt tanácsolom, küldje el őket kényszer-munkára, bányákba.

Kemény, majdnem kegyetlen vonás az arcán, amely ezután vissza-visszatér: egyre nagyobb szüksége van az önuralomra. Más irányba, oldottabban:

Nagyon nyugtalanít a Donyec-medence és a Rosztov elleni hadműveletek lassú üteme. Szokolnyikovnak ki kell dolgoznia a gyakorlati irányelveket.

Hirtelen ismét más irányba, keményen:

Zinovjev elvtárs! Mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy Pétervárról nyomban kiküldjünk több száz agitátort falura.

Ismét más irányba, elkeseredetten. Rablásban, vadállati kegyetlenkedésekben és céget nem érő háborús szörnyűségekben egyik hadviselő ország sem áll a másik mögött, de hogy elbolondítsák a proletariátust és eltereljék a figyelmét az egyetlen igazi és felszabadító háborúról, a proletariátus polgárháborújáról, minden ország burzsoáziája hazug hazafias frázisokkal igyekszik dicsőíteni a „maga" nemzeti háborúját.

Nyersen.

Gyerekség! Azt próbálja elhitetni, hogy nem fosztogatás és nem területi hódítások céljából törekszik legyőzni ellenfelét, hanem azért, hogy minden más népet „felszabadítson" a saját népe kivételével.

Megtörik, meggörnyed, arcát kezébe temeti. Több másodperc telik el így. Valójában most látjuk rajta először a fizikai fájdalom, összetörés - kezdeti jeleit.

Fontos, hogy a színész e felvonás során ne

LENIN tényleges betegségét akarja illusztrálni, hanem a fizikai fájdalom, a biológiai felemésztődés folyamatát ábrázolja autentikusan. Ehhez mindenekelőtt az szükséges, hogy játékát valós élményéből vett motívumokkal építse föl. Nem a betegség milyensége tehát a fontos, hanem a fizikai erőbírás áthágása, bármilyen konkrét formában is jelentkezik ez, LENIN fölnéz. Egy pillanatra oldalt fordul, elutasítóan, szelíden.

Kenyeret én nagyon keveset eszem.

Fáradt vagyok.

Föllép az emelvényre. Hangja nem a régi, szemében is ott van valami a régi csillogás mögött. Visszafogottan, de határozottan. Békét kell kötnünk. A forradalmi frázisok politikájának vége. Ha továbbra is folytatód-ni fog ez a politika, akkor én kilépek a kormányból is, a Központi Bizottságból is. Forradalmi háborúhoz hadseregre van szükség. Hadsereg pedig nincs. Tehát el kell fogadni a német békefeltételeket.

Kihúzza magát, ujját a mellényébe dugja. Egyre keményebb, néha szinte nyers.

Ha központi bizottsági tagjaink nemzetközi polgárháborúról beszélnek, ez gúnyolódás. Polgárháború Oroszországban van, de Németországban nincs. A mi agitációnk változatlan marad. Mi nem szóval agitálunk, hanem forradalommal. Ez is változatlan marad. Sztálin elvtársnak nincs igaza, amikor azt mondja, hogy megtehetjük azt is, hogy nem írjuk alá. Ezeket a feltételeket alá kell írni. Ha önök ezt nem írják alá, három hét múlva a szovjet-hatalom halálos ítéletét írják alá. Ezek a fel-tételek nem érintik a szovjethatalmat. Ben-nem a habozásnak a legcsekélyebb nyoma sincs. Nem azért adok ultimátumot, hogy azt visszavonjam. Elegem van a forradalmi frázisokból. A német forradalom még nem érett meg. Hónapokra lehet szükség ehhez. El kell fogadni a feltételeket. Ha majd azután új ultimátum lesz, akkor már új helyzet is lesz.

Előrehajol, majdnem didaktikusan. Figyelem, elvtársak! Nekünk most Oroszországban fel kell építenünk a szocialista proletárállamot.

Lelép az emelvényről, széles gesztussal; a „földesúr" szerepet, mely most kéretlenül kijutott neki, megpróbálja eljátszani (nem nagyon sikerül), de úgy, hogy egyúttal parodizálja is e szerepét (a gúny sikerül erősebbre).

Füstölt hallal fogom megkínálni, kedves Alekszej Makszimovics. Asztrahanyból küldték.

Homlokát ráncolva, szemével sandítva. Ideküldik, mint egy földesúrnak! Hogyan lehetne erről leszoktatni őket? Ha visszautasítom, ha nem fogadom el, megsértődnek.

Keményen.

Pedig körülöttem mindenki éhezik.

Szigorúan:

Tudom, kevés az élelem, s ami van, az is rossz. De jó szakács kell. Éppen ezért van szükség jó szakácsra.

És már lép is tovább.

Ne felejtse el, Avgyejev elvtárs, hogy ezt az összeget elsősorban a munkásoknak juttassák, legfőképpen a sokgyermekeseknek. A gyermekek nem éhezhetnek!

Továbbá kiadunk egy rendeletet, hogy minden élelmiszert, amit a helyi közellátási szervek a 14 éven aluli gyermekek részére kiutalnak, továbbra is ingyen, állami költségen kell kiadni.

Ismét másfelé figyel. Parancsoljon, Szányecska. Újabb élelmiszerküldemény? Átvesszük. És azonnal elküldjük az egyik bölcsődébe vagy gyermekkórházba.

A közönséghez fordul, egészen közel. Elvtársak, a milícia köteles ügyelni arra, hogy minden családnak legyen kenyere, hogy minden gyermeknek meglegyen a maga napi tej-adagja, s hogy egyetlen gazdag felnőtt se ihasson a szükségesnél több tejet, amíg a gyermekek nincsenek ellátva.

A közönség másik részéhez: most az agitátor szól. Már a fentebbi szöveget is egyre erősebb, már-már esztelen érzelmi odaadással mondja, mozdulatai ugyanakkor meg-megtörnek, félresiklanak.

Ki léptetheti életbe mindezeket a rendszabályokat, ha nem *az egész* népet felölelő milícia, amelyben a nők feltétlenül éppen úgy részt vesznek, mint a férfiak?

Hirtelen visszamegy előző helyére, közben egy pillanatra megáll.

Nos, Szányecska, elküldte a csomagot? Rendben van.

Továbblépne, az asztal felől a Beethoven-szonáta szelíd hangjai hallatszanak - talán az „Andante con moto" tételből -, LENIN összerezdül.

Szinte haragosan.

Nem, most ne.

A zene elhallgat.

Odalép az asztalhoz, az asztal sarkának támaszkodik, ujját a mellényébe illeszti, kis ideig hallgat.

Szóval, ön, Williams elvtárs, részt vett az 1905-ös forradalomban.

Mintegy közelebb lép partneréhez.

Ez nagyon szép, elvtársam, de mit tesz ezért a forradalomért?

Mintha a szemébe nézne.

Annak idején a barikádokon verekedett?

Újra lép.

Ez nagyon szép, elvtársam, de mit tesz ezért a forradalomért?

Új lélegzettel.

Miért nem dolgozik ön is a társadalmi forradalom érdekében?

Kicsit vár, de láthatóan nem kap érdemi választ. Arcán kiütközik a fáradtság. Bocsásson meg. Nagyon fáradt vagyok és sietek.

Összeszedi magát, sietve továbblép.

Máris megáll.

Az egyik nézőhöz.

És mit gondolnak, hogyan fogunk boldogulni cukorgyárak nélkül? Hiszen cukrot külföldre is szállítunk majd. Kereskednünk kell!

Továbblép, megáll.

Másik nézőhöz.

Önt felelősségre fogjuk vonni, amiért nem vigyáz az állam vagyonára, *azaz* saját magára!

Továbblép, megáll.

Ismét egy másik nézőhöz.

Utaljon ki Alekszandra Nyesztyerovnának új kabátot, méghozzá könnyű béléssel. Ilyen betegség után nem hordhat nehéz ruhadarabot.

Ismét továbblép.

Fényváltás.

Az emelvény mellett áll, de nem lép fel rá. A fény az emelvényt világítja meg.

Igen határozottan, szenvedéllyel, de józan egyszerűséggel:

Újjáéled a kispolgárság és a kapitalizmus. Ez kétségtelen tény. Nevetséges volna efölött szemet hunynunk.

Előrébb lép, mintha az első sorban ülőket agitálná. A reflektorok továbbra is az emelvényt világítják meg.

A dráma e pontján a játéknak már oly fel-f okozottnak kell lennie, hogy belső szükségszerűségnek érezzük e váltás „abszurditását": a „megjátszott" szónoki pózból közvetlenül a színházban ülő nézők partnere lesz. Ezt az „ellenpontozott" drámát kell erősítenie annak is, hogy a világításnak és ezáltal a szcenikának továbbra is a szónoki emelvény a központja.

Most folyik a döntő és végső harc a kapitalizmus és a szabadkereskedelem ellen, s számunkra ez azt jelenti, hogy most folyik a legnagyobb jelentőségű harc a kapitalizmus és a szocializmus között.

Visszarántja magát, mint akit görcsös fájdalom szorít. A lényeg: hogy ezt érezve, visszarántja magát, s nem a konkrét fájdalom éreztetésére (kapkodó mozdulat stb.) törekszik a színész. Fáradt, de uralt léptek-kel visszamegy a széktömbhöz, leül.

Oldottan, a régi kedvességgel. Ön Kazányból jött? Üdvözlöm, elvtársam!

Előrehajol, érdeklődéssel, intenzíven. Milyen a kormányzóság munkásainak magatartása a szovjethatalom iránt?

Milyen a parasztok hangulata?

Hogyan segítették a szegény néprétegeket?

Milyen fejadagokat kapnak a munkások az élelmiszerjegyekre?

Vár, hunyorít. Hol is született ön? Kazányban? Gondoltam! Mi ketten csaknem földiek vagyunk!

Felnevet, kacag. De máris komolyan: Elvtársam, mit gondol, ki fogja végrehajtani a forradalmat?

Feláll, most csak megbotlik. Megáll, tekintetével mintegy végigméri magát. Aztán - de ezt is csak a tekintetéből látjuk - legyint az egészre, s azzal a lelkesedéssel kezd magyarázni, ahogy eredetileg is akarta.

Nem új rendeletek, nem új intézmények, nem új harci eljárások kellenek nekünk.

Keményen.

Nekünk az emberek alkalmasságának ellenőrzése, a tényleges végrehajtás ellenőrzése kell. A következő párttisztítás folyamán azok a kommunisták kerülnek sorra,

Nyomatékkal:

akik adminisztratív vezetőknek vélik magukat.

Ez ellen a rákfene ellen indítunk most harcot. Ellenőrizni a tényleges végrehajtást - ez és újra ez, csakis ez most a munkánk, egész politikánk lényege.

A nézőtér hátsó soraiban rámutat valakire. Kurszkij elvtárs!

A volt Moszkvai Rendkívüli Bizottságnak adott megbízásom alapján vizsgálat indult a Tudományos Technikai Osztályon és a Találmányi Bizottságban tapasztalt bűnös hanyagság, huzavona és tétlenség ügyében.

Számonkérő és egyszersmind megsemmisítő gúnnyal.

Kedves Kurszkij elvtárs, a Moszkvai Forradalmi Törvényszék atyai jóindulatot tanúsított a vádlottakkal szemben. Az ügyet ügyész nélkül tárgyalta. Végezetül kijelentette, hogy a vád nem nyert bizonyítást, és az összes vádlottakat felmentette.

Hirtelen megfordul és a közönség másik feléhez beszél, magyaráz, nem személy szerint, hanem mint hallgatóságnak.

Kétségtelen, elvtársak, hogy a törvénysértések egész tengere övez bennünket, s hogy a törvényesség és kulturáltság meghonosításának talán legnagyobb ellensége éppen a helyi befolyás. Aligha van valaki, aki nem hallotta, hogy a helyi felülvizsgáló bizottságok többsége a párttisztítást a személyes és helyi bosszú eszközéül használta.

Igen határozottan, egyértelműen. Törvényesség azonban csak *egy* lehet. Egész életünkben s egész kulturálatlanságunkban éppen az a legnagyobb baj, hogy engedményeket teszünk a hamisítatlanul orosz nézeteknek és a félvadak szokásainak, akik például a kalugai törvényességet akarják fenntartani a kazányival szemben.

Kedves elvtársaim, az államügyésznek csak egyetlen joga és kötelessége van: ügyelni arra, *hogy* az egész köztársaságban valóban egységesen értelmezzék a törvényességet.

A hangsúly egyre inkább a logikára tolódik át.

Mert akik a „jobboldaliak" hajszolásából sportot őznek, nem értik, mi vezet bennünket a győzelemhez. Csak ha a harcban a munkásság többségét, és nem csupán a munkások többséget, hanem a kizsákmányoltak és elnyomottak többségét is a magunk oldalára tudjuk állítani, csak akkor fogunk igazán győzni.

Felfokozottan:

Hát nem látják az elvtársak, hogy mi történik? Mi változott meg a világhelyzetben, hogy a tömegek megnyerése már a háttérbe szorul-hatna?

Rosszul lesz.

Bocsánatot kérek, elvtársak. Leülök.

Visszalép, leül.

Tovább magyaráz, előrehajol.

A legnagyobb bajunk, hogy a sajtóban töménytelen sok az általánosságokban mozgó fejtegetés és a politikai fecsegés. Nem merik ki-teregetni a szennyest! Nem mernek szembe-nézni az igazsággal!

Gyors mozdulattal feláll, de mintha nem állna egész biztosan a lábán.

Nem törődik vele.

Szenvedélyes haraggal.

Sejnman elvtárs! Azt állítja, hogy az Állami Bank most

Gúnnyal:

hatalmas apparátus! Nevetnem kell! Megsúgom önnek: ez a gyerekesség netovábbja! Hatalmas apparátus! A hatalmas apparátus nem más, mint hogy az egyik állami zsebből a másikba dugunk olyan figyelemre méltóan reális értékeket, mint a szovjet rubel. De ennek is 90-98 százaléka a mi kincstári tröszt jeinkből! Hahaha! Vagyis ugyanazoknak a bürokratáknak ugyanazok a hivatalos írásai!

Az Állami Bank most, Sejnman elvtárs, játszadozás különféle aktákkal! Ez az igazság, ha nem az émelygős hivatalnoki hazugságot. hanem az

Nyomatékkal, egyszerűen:

igazságot akarja tudni. És ha ön nem akarja nyitott szemmel az egész hazudozáson keresztül meglátni ezt az igazságot, akkor ön olyan ember, aki élete virágában elpusztult a hivatali hazudozás hínárjában. Ez kellemetlen igazság ugyan, de igazság.

Haragosan megfordul.

Kis szünet.

Fáradt léptekkel ahhoz a tömbhöz megy, mely karosszékül is szolgálhat. Lényeg, hogy kényelmesen hátradőlhessen.

Halkan:

Köztünk maradjon a szó, sokan nemcsak kislelkűségből fordulnak ellenünk, válnak árulóvá.

Keményebben.

Hanem becsvágyból.

Hangsúllyal.

Vagy mert félnek a megzavarodástól.

Nyersen.

Mert rettegnek, hogy kedvenc teóriájuk csődöt mond, amikor összeütközik a gyakorlattal. Mi ettől nem félünk. Az elmélet, a hipotézis számunkra nem valami „szent" dolog, hanem munkaeszköz.

Kissé megroskadtan.

Kínlódom. Nem bírom már magam.

Elnéz messze.

Erre feleljetek elvtársak: mit kell tennünk holnap? Holnapután?

Hirtelen konkrétebben.

Trockij !

Mintegy felel magának.

Igen, tudom, hazudnak valamit a köztünk levő kapcsolatról. De ami igaz, az igaz, ami pedig nincs, az nincs. Hogy meg tudta szervezni a katonai szakértőket!

És mégsem tartozik közénk! Velünk van, de nem tartozik közénk. Becsvágyó. És van ben-ne valami ... valami rossz, Lassalle-ból ...

Új lélegzettel:

Sztálin meg túlságosan goromba. S ez olyan fogyatékosság, ami elviselhető ugyan köztünk, kommunisták között, de tűrhetetlenné válik a főtitkár tisztségében. Gondolkozni kellene Sztálin áthelyezésén. S helyette kinevezni valakit, aki lojálisabb, udvariasabb, figyelmesebb az elvtársakkal, kevésbé szeszélyes.

Forrón :

Olyan csekélység ez, mely Sztálin és Trockij viszonyában döntő jelentőségűvé válhat.

Egész idő alatt érezzük küzdelmét a „test ellenállásával": csak azért nem áll fel, mert képtelen. Vonásai megkeményednek, elmélyülnek.

Most lendülettel felugrik, de visszaesik.

Na.

Egy futam az Appassionátából.

Töprengve.

Sztálin, mióta főtitkár lett, felmérhetetlen hatalmat összpontosított kezében.

Kis szünet.

Trockij talán a legtehetségesebb ember a Központi Bizottságban, de túlságosan elveti a sulykot magabiztosságával.

Ismét az Appassionata.

Arcát kezébe temeti, kis szünet. Sóhajt.

Hagyjuk ezt.

Fegyelmezetten feláll, önuralommal lép, fel az emelvényre.

Reflektor az emelvényre.

Elvtársak! Mindenekelőtt elnézésüket kell kérnem, hogy az ügyrendet megsértem. Sajnos, olyan rosszul érzem magam, hogy képtelen vagyok megvárni az előadói beszédet. Tegnap azonban módom volt előkészíteni megjegyzéseimet.

Szárazon, de átütő belső izzással, nagy fegyelmezettséggel.

Csak a kommunizmus őszinte hívei, csak a munkásállam lelkiismeretes és odaadó hívei, csak a becsületes dolgozók, csak a kapitalizmus idején elnyomott tömegek igazi képviselői jöjjenek a pártba. Csakis ilyen párttagokra van szükségünk.

Megtántorodik, megcsuklik, az asztalnak támaszkodik. Arca eltorzul. Nem tudja tartani magát, lassan térdre ereszkedik, lezuhan. Úgy jut el az ágynak vagy heverőnek tekinthető idomhoz, hogy teljesen nem is egyenesedik ki.

Egy' vagy két percig tart ez a játék.

Közben:

Pillanat. Mindjárt. Pillanat.

Leül az ágyra, féloldalt a könyökére támaszkodik. Újra és újra felemelkedik, visszaesik. Sikerül felülnie, és teljesen végigvágódik az ágyon stb. Az újabb erőfeszítések mindig újabb drámai „lélegzetvételt", új szituációt is jelentenek:

Nem kisebb dologról van szó, mint a szovjet állam fennmaradásáról, a kommunista párt egységéről.

Új erőfeszítés.

Dovgalevszkij elvtárs, kérem, tájékoztasson arról, hogyan áll nálunk a drót nélküli telefon ügye.

Újabb erőfeszítés.

Kurszkij elvtárs, az Igazságügyi Népbiztosság merőben formálisan fogja fel a bürokrácia ügyét.

A következőket kell tenni:

Bírósági eljárást indítani négy-öt olyan ügy-ben, amely fényt vet a moszkvai bürokráciára. A bűnösöket kipellengérezni.

A Központi Bizottság útján rászorítani a bírákat, hogy szigorúbban büntessék a bürokrati-

kus huzavonát. Kiadni egy jól megírt brosúrát a bürokrácia ellen.

Újabb erőfeszítés.

Szemasko elvtárs, arra kérem, küldjön nekem egy egészen rövid, pontos beszámolót a lakás-egészségügyi hétről.

Újabb erőfeszítés.

Karpinszkij elvtárs! Nem írná meg röviden, *hány* levelet kap a „Bednota" parasztoktól? Mi a fontos és mi az új ezekben a levelekben? Hangulat? Aktuális kérdések?

Újabb erőfeszítés.

Buharin elvtárs, átküldöm önnek a mai „Pravdá"-t. Minek közölnek olyan butaságokat, mint amilyen Pletnyakovnak ez a tudós és divatos kifejezésekkel nagyképűsködő írása? Hiszen ez játék a történelmi materializmussal!

Újabb erőfeszítés.

Kedves Sztyepanov elvtárs, elolvastam a szak-emberekről írt cikkét. Nem értek egyet önnel...

Szavai félbeszakadnak, végigzuhan az ágyon. lehunyja a szemét.

Felpillant, még fekve.

Mit ülnek itt mellettem, nincs elég dolguk a kórházban?

Lassan felül.

Erős fényváltás, napfény. Jelentős változás a színész természetes maszkjában: pihentebb. összeszedettebb lesz.

Oldottan.

Képzeld csak, Nágya, levelet kaptam egy is-tenhátamögötti falucskából. Egy gyermekotthonnak vagy száz gyereke azt írja nekem:

Előveszi a levelet, olvassa.

„Kedves Lenin apó! El akarjuk neked mesél-ni, hogy nagyon jó gyerekek lettünk. Szorgalmasan tanulunk. Már jól tudunk írni és olvasni. Sok szép dolgot csinálunk. Rendesen mosakszunk minden reggel, és evés előtt mindig kezet mosunk. Örömet akarunk szerezni tanítónknak. Nem szeret bennünket, ha piszkosak vagyunk" - és így tovább. Látod, Nágya, minden téren előrehaladunk, jelentősen előre-haladunk.

Kedves iróniával.

Kulturáltak leszünk, már mosakszunk, sőt naponta. Nálunk már a falusi gyerkőcök is megteszik a magukét Szovjet-Oroszország felépítéséért. És akkor féljünk, hogy nem fogunk győzni?

A régi, vidám nevetésével elneveti magát. Feláll, sétál.

Nagy árnyékos fák vannak a parkban, amely *egy* magas domb tetején terül el. A parktól balra kis folyócska csörgedez.

Az ösvény mentén az egyik fordulónál hatalmas fa mered az égnek. Forró nyári napokon sűrű árnyékban összegyűlnek a gyerekek játszani. A fáradt emberek alatta pihennek.

Összeráncolja a homlokát.

A legszörnyűbb a dologban éppen az, hogy maga a gondnok vágatta ki ezt a fát, nem pedig valaki más! Egy több száz éves fát azért, hogy a kaput tatarozza vele! Ezt a gondnokot azért állították erre a helyre, hogy őrizze a nép vagyonát, ő meg maga tesz kárt benne. Ez csak súlyosbítja a bűnét.

Hirtelen megfordul, kíméletlenül.

Hogy enyhébb büntetéssel érjem be? De hiszen nem az én fámról van szó, gondnok elvtárs. A nép vagyonában esett kár, s ezért nem lehet enyhébben büntetni.

Az idegfeszültség ismét ártott: arcán elő-ütköznek a betegség vonásai, megroggyan, valaminek nekitámaszkodik fél kézzel.

Megjött, elvtársam? Diktálnom kell.

A most következő jelenetben LENIN végig állva marad, ellentétben az előző betegség-jelenettel. De lépésről lépésre érezzük rajta a gyötrelmes betegség elhatalmasodását. Támaszkodik: de ez csak fizikai jelképe annak, hogy egyedül mondandója tartja ben-ne a lelket. Egyrészt mind révültebb lesz, másrészt mind koncentráltabb. Mint aki nem is lát mást maga előtt, csak amit még ki kell mondania. Szemét már nem látjuk, elhomályosul; alakja meggörnyed, összetöpörödik; mintegy szemünk láttára nyomorodik meg - testileg. De a szavai egyre tisztábban csengenek.

Ez az ellentmondás odáig feszíthető, hogy már-már úgy érezzük: nem is ő beszél. Ha ezt sikerül a színésznek elérnie, egy-egy rándulás, apró gesztus azonnal józanítson ki bennünket: nem szabad a játéknak olcsó hatásvadászatba fordulnia.

Úgy látom, nagyot vétettem Oroszország munkásai ellen, hogy nem avatkoztam be elég erélyesen és elég élesen az autonomizálás hírhedt kérdésébe.

A dolog már odáig fajult, hogy Ordzsonikidze fizikai erőszak alkalmazására vetemedhetett. Azt mondják, szükség volt az apparátus egységére. Honnan indultak ki ezek az állítások? Vajon nem éppen attól az orosz apparátustól, amelyet a cárizmustól örököltünk? És amelyet alig mázolt át a szovjet világ?

Felmerül a kérdés, hogy kellő gonddal tettünk-e intézkedéseket annak érdekében, hogy valóban megvédjük a más nemzetiségeket a tősgyökeres orosz fogdmegektől? Azt hiszem, ilyen intézkedéseket nem tettünk.

Semmiféle provokáció, sőt semmiféle sértés nem lehet mentség Ordzsonikidze orosz tetlegességére. Dzserzsinszkij elvtárs pedig helyrehozhatatlan hibát követett el, amikor nem vette elég komolyan ezt a tettlegességet.

Elvtársak, fontos elvi kérdés vetődik itt fel: hogyan fogjuk fel az internacionalizmust? Elvtársak, megértették ezt a kérdést?

Az alábbiak során jut csúcspontjára „révetegsége".

A következőkben át kell tekintenünk: milyen gyakorlati intézkedéseket kell tennünk a jelen helyzetben? Először is: fenn kell tartani és erősíteni kell a szocialista köztársaságok szövetségét.

Másodszor: példásan meg kell büntetni Ordzsonikidze elvtársat, politikailag felelősségre vonni Sztálint és Dzserzsinszkijt.

Harmadszor: szigorúan szabályoznunk kell a nemzeti nyelv használatát a nemzeti köztársaságokban.

Csukott szemmel, megkínzottan, de utolsó erejével kiegyenesedve.

Vigyázzatok, elvtársak! A világtörténelemben a holnapi nap az a nap lesz, amikor végleg felébrednek az imperializmus igájába hajtott ébredező népek. És megkezdődik a döntő harc felszabadulásukért.

Eredeti hétköznapi egyszerűségével:

Megbocsáthatatlan lenne, ha mi ébredésük kezdetén megrendítenénk előttük tekintélyünket.

Összecsuklik, rá a karosszék-idomra.

Pillanatnyi szünet.

Megrezdül. Az arcát még nem látjuk.

Nem történt baj.

Felnéz.

Egészen lassú munkával (egy gimnasztikai vagy pantomimgyakorlat átköltése is lehet ez) felemelkedik a székbe, úgyhogy izmai szinte láthatóan megfeszülnek az erőfeszítéstől és az önuralomtól.

Mindez annyi ideig kell hogy tartson, ami a nézők várakozási idejét teljesen igénybe veszi, azaz a lehető leghosszabban.

Amikor végre leült, kényelmesen hátraől, szétnéz, kicsit megrázza a fejét. Minden pózolás nélkül, a lehető legtermészetesebben, de mégis úgy, hogy egy percre sem feledteti az előbbi összeomlást.

Ne aggódjanak, egészen jól érzem magam, jó erőben vagyok. Még „ésszerűen is élek, ahogy a doktor urak mondják. Dolgozom, de kímélem magam. szigorúan betartom az orvosi elő-írásokat.

Félresikerült nevetéssel.

Köszönöm szépen, nem szeretnék megint beteg lenni. Komisz dolog az. Annyi a tennivaló, és Nagyezsda Konsztantyinovát meg Marija Ilji-nyicsnát nem szabad újból az ápolás gondjaival megterhelni.

Büszkén, kissé előredől, összeszedett.

Nos, a világtörténelem nélkülem is tovább-haladt Oroszországban és mindenütt. A vezető elvtársak igen-igen elvtársiasan együttműködtek pártúnkban, és ez a fő.

A szín elsötétedik.

Kis szünet.

A szín újra kivilágosodik. Gyenge fény. LENIN a ravatalon fekszik (ez feltétlen a LENIN-t játszó színész legyen!), a ravatal mellett hatalmas gyertya.

Belép a MÁSIK SZEREPLŐ, egészen más jelmezben, annyira, hogy alig vagy nem is ismerjük fel. De most is „névtelen" munkás-asszony. Lassú léptekkel végigmegy a színen, megáll a ravatalnál, meggyújtja a gyertyát.

Kis szünet. A MÁSIK SZEREPLŐ leeresztett karokkal áll a ravatalnál, lehetőleg úgy, hogy ne fordítson hátat a nézőknek.

Halkan, egyszerűen:

Amikor Vlagyimir Iljics meghalt, sírtunk, mint a gyerekek. Én éppenhogy felépültem súlyos betegségemből, de azért Iljics temetésén ott voltam. Később is sokszor elmentem hozzá, a mauzóleumba. Egy-egy ilyen látogatás után mindig erősebbnek éreztem magam.

A szín elsötétül.

(Vége)